

Регіональна економіка

УДК 332.122

Куцаб Пйотр Анджейович

здобувач

ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього"

Національної академії наук України

Куцаб Пйотр Анджеевич

соискатель

ГУ "Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего"

Национальной академии наук Украины

Kutsab Piotr

Postgraduate Student of the

Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy

of the National Academy of Sciences of Ukraine

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИКОРДОННИХ
ТЕРИТОРІЙ**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ФИНАНСОВОГО
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПОГРАНИЧНЫХ
ТЕРРИТОРИЙ**

**METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF FINANCIAL
PROVISION OF FUNCTIONING OF BORDER TERRITORIES**

Анотація. Обґрунтовано методичний підхід до оцінювання ефективності транскордонного співробітництва прикордонних регіонів. Визначено, що оцінювання ефективності транскордонних взаємодій та

транскордонної конвергенції повинно базуватись на сучасному інструментарії дослідження інтеграції, впливу на регіональний розвиток та оцінюванні низки індикаторів, які дозволять кількісно та якісно відобразити потенціал прикордонних територій.

Досвід країн ЄС дозволив виокремити 4 основних напрями до оцінювання транскордонних взаємодій в рамках функціонального, інституційного, структурного та ідейного підходів. Авторська позиція ґрунтується на необхідності комплексного інтегрального оцінювання з врахуванням індикаторів співробітництва в таких напрямках: економічному, техніко-технологічному, фінансовому, розвитку освіти, науки та культури, соціальному, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які в повній мірі відображають рівень взаємопроникливості територій з позицій предметної сфери реалізації транскордонного співробітництва.

Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва адаптовано до оцінювання досвіду співпраці між Україною та Польщею і ґрунтується на таких ключових показниках-індикаторах як: співвідношення доходів і видатків іноземців у рамках прикордонного руху в цілому, в тому числі в Україні, загальний обсяг фінансування транскордонних проектів і програм; коефіцієнт участі органів влади у ТКС, коефіцієнт участі бюджетних установ у ТКС, коефіцієнт фінансового забезпечення ресурсами у рамках реалізації конкретних проектів, програм та ін. Зазначені показники відображають рівень інтеграції та фінансового забезпечення реалізації транскордонного співробітництва, дозволяють оцінити ефективність та рівень співпраці.

Ключові слова: *фінансове забезпечення, ефективність, транскордонне*

співробітництво, прикордонний регіон.

Аннотация. *Обоснован методический подход к оценке эффективности трансграничного сотрудничества приграничных регионов. Определено, что оценка эффективности трансграничных взаимодействий и трансграничной конвергенции должно базироваться на современном инструментарии исследования интеграции, влияния на региональное развитие и оценке ряда индикаторов, которые позволят количественно и качественно отразить потенциал приграничных территорий.*

Опыт стран ЕС позволил выделить 4 основных направления к оценке трансграничных взаимодействий в рамках функционального, институционального, структурного и идейного подходов. Авторская позиция основывается на необходимости комплексного интегрального оценивания с учетом индикаторов сотрудничества в следующих направлениях: экономическом, технико-технологическом, финансовом, развитии образования, науки и культуры, социальной, приятно, контроля, безопасности, мобильности и миграции через границы. В рамках этих групп индикаторов предложен ряд показателей, которые в полной мере отражают уровень взаимопроникливости территорий с позиций предметной области реализации трансграничного сотрудничества.

Финансовое обеспечение трансграничного сотрудничества адаптировано к оценке опыта сотрудничества между Украиной и Польшей и основывается на следующих ключевых показателях-индикаторах как: соотношение доходов и расходов иностранцев в рамках приграничного движения в целом, в том числе в Украине, общий объем финансирования трансграничных проектов и программ; коэффициент участия органов власти в ТКС, коэффициент участия бюджетных учреждений в ТКС,

коэффициент финансового обеспечения ресурсами в рамках реализации конкретных проектов, программ и др. Указанные показатели отражают уровень интеграции и финансового обеспечения реализации трансграничного сотрудничества, позволяют оценить эффективность и уровень сотрудничества.

Ключевые слова: *финансовое обеспечение, эффективность, трансграничное сотрудничество, пограничный регион.*

Summary. *The methodical approach to assessing the effectiveness of cross-border cooperation of border regions is substantiated. The assessment of the effectiveness of cross-border interconnections and cross-border convergence should be based on modern instruments for research on integration, impact on regional development and assessment of a number of indicators that will allow quantitative and qualitative reflection of the potential of the border areas.*

The experience of the EU countries has four main areas to be identified for the assessment of transboundary interactions within the framework of functional, institutional, structural and ideological approaches. The author's position is based on the necessity of integrated assessment taking into account the indicators of cooperation in the following directions: economic, technical and technological financial, development of education, science and culture, social, pleasure, control, security, mobility and migration across borders. These groups of indicators are fully reflect the level of interpenetration of territories of transboundary cooperation.

Financial support for transboundary cooperation is adapted to assess the experience of cooperation between Ukraine and Poland and is based on the following key indicator indicators: the ratio of incomes and expenditures of foreigners within the frontier movement in general, including in Ukraine, the total

amount of financing for transboundary projects and programs; coefficient of participation of authorities in TCS, coefficient of participation of budget institutions in TCS, coefficient of financial provision of resources within the framework of realization of concrete projects, programs, etc. These indicators reflect the level of integration and financial support for the implementation of cross-border cooperation.

Key words: *financial support, efficiency, cross-border cooperation, border region.*

Постановка проблеми. В умовах євроконвергенції України питання оцінювання ефективності фінансового забезпечення транскордонного співробітництва з урахуванням рівневого підходу та фінансової децентралізації розвитку регіонів, в тому числі прикордонних набувають актуальності, особливо у прикладному аспекті. Впродовж останніх років ученими та практиками запропоновано низку методичних підходів до оцінки показників та результатів ТКС, проте жоден із них не затверджений на офіційному рівні і не має комплексного характеру. Позитивними тенденціями розвитку методичних підходів до оцінювання ТКС є поступове налагодження інформаційної бази для ведення транскордонної статистики, яка слугує інформативним підґрунтям для розробки низки пропозицій і дозволяє створити порівняльну базу у країнах по обидві сторони кордонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню і розробці методичних підходів до оцінювання ефективності транскордонного співробітництва присвячені праці таких вчених, як В. Левчук [1], Н. Мікула [2], В. Ободовська, Я. Олійник [3], Ш. Радвилавичюс, Н. Межевич [4], Г. В. Ридевский [5], К. І. Серебряк [6], Т. В. Терещенко [7], І. М. Школа, Б. М.

Короп [8] та ін. Поруч з цим, незважаючи на вагомий науковий доробок, відкритими залишаються питання розробки методичного підходу до оцінювання фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування методичного інструментарію оцінювання фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій та розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі запропоновано низку методичних підходів до забезпечення і оцінювання ефекту транскордонного співробітництва, які різняться між собою в залежності від запропонованих показників, їх кількісного і якісного оцінювання та сфери використання. Зокрема, згідно підходу Т. В. Терещенко результати транскордонної співпраці на мікро-, мезо- та макрорівнях запропоновано оцінювати в розрізі 9 груп (130 показників), таких як розвиток підприємництва; інвестиційна та інноваційна діяльність; фінансово-бюджетні розрахунки; соціально-демографічна ситуація; природні ресурси та охорона довкілля; культура, освіта, туризм; розвиток інфраструктури [7, с. 3]. В рамках даної методики прослідковується підхід щодо оцінювання взаємоприникності регіонів по обидві сторони кордону, проте практичне значення і розрахунок фінансового забезпечення транскордонного співробітництва не відображено в повній мірі.

Беручи за основу низку принципів, таких як цільова спрямованість, комплексність, ефективність та багаторівневність, вітчизняні учені І. М. Школа та Б. М. Короп запропонували методику, яка відображає оцінку ефективності реалізації конкретних форм розвитку ТКС і його вплив на соціально-

економічний розвиток країни в цілому з конкретизацією мети, об'єкта, предмета та завдань аналізу; обрання форм ТКС, проведення аналізу по кожній із обраних форм; визначення впливу ТКС на соціально-економічний розвиток; підведення підсумків, визначення проблем та перспектив розвитку [8]. Такий підхід ґрунтується на послідовності дій щодо форм реалізації транскордонного співробітництва, проте не відображає фінансового забезпечення й руху грошових потоків по обидві сторони кордонів й ефективності інтеграційних потенціалів прикордонних територій.

Оцінку транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів В. Ю. Левчук пропонує здійснювати на основі рівневого підходу з формуванням груп показників економічного, соціального, екологічного та інноваційного розвитку, які узагальнюються у інтегральний показник ефекту транскордонного співробітництва [1]. Вагомим недоліком даного підходу є те, що автором не представлено розрахункові значення показників й узагальнюючого інтегрального показника та не оприлюднено кількісну оцінку транскордонного ефекту за розробленим методичним інструментарієм.

Г. В. Рідевський представив підхід до оцінювання потенціалу прикордонного співробітництва, який стосується прикордонних районів Білорусії в розрізі 3 ключових потенціалів: економічного, демографічного і природньо-ресурсного. В якості економічного потенціалу автор запропонував фонд середньомісячної заробітної плати в адміністративних районах у процентах від національного рівня. Демографічний потенціал кожного району Білорусії розглядався як частка регіону в населенні країні, виражена у відсотках. Природньоресурсний потенціал визначався часткою площі регіонів в процентах від площі країни. Середні значення природньоресурсного, демографічного і економічного потенціалу визначено як показник сукупного

ресурсного потенціалу того чи іншого адміністративного району [5, с. 142].

В. Ободовська та Я. Олійник дослідили стан транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща в розрізі прикордонних регіонів України в розрізі низки показників, таких як: валовий регіональний продукт, валовий регіональний продукт на особу, зовнішньоторговельний оборот (товари-послуги), інвестиції в основний капітал та інвестиції в основний капітал на одну особу й визначили відхилення регіонального показника (його середнього значення на прикордонних територіях України (R_d) від його середнього значення по країні загалом. Такі ж розрахунки були здійснені в прикордонних регіонах республіки Польща [3, с. 212-215]. Така позиція авторів є правомірною і дозволяє за допомогою порівняльних показників оцінити стан ресурсного потенціалу прикордонних регіонів на основі офіційних статистичних даних і порівняти потенційні економічні, інвестиційні та зовнішньоекономічні показники розвитку транскордонної співпраці. Проте аспект фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій не включений у представлену методичку, яка базується на визначених кількісних показниках.

Ш. Радвілавічюс та Н. Межевіч пропонують різноаспектний за 3 напрямками підхід до загальної оцінки транскордонної співпраці в розрізі: 1) соціально-економічного розвитку прикордонних територій; 2) оцінювання ефективності програм; 3) оцінювання конкретних проектів. Автори визначають 10 показників оцінювання міжрегіонального розвитку: 1) економічного і соціального розвитку; 2) рівня кооперації; 3) інфраструктури кордону; 4) охоплення населення [4].

Огляд методичного інструментарію оцінювання ефективності транскордонного співробітництва дозволяє констатувати відсутність

загальноприйнятої методики, наявність низки підходів, які в повній мірі відображають лише окремі напрями кооперації прикордонних територій і не акцентують уваги на фінансовому забезпеченні їх розвитку.

К. І. Серебряк представив методичний підхід до проведення компаративного аналізу економічного співробітництва регіонів або міжрегіональних зв'язків, виокремив 4-етапний підхід до оцінки міжрегіонального співробітництва і запропонував на останньому з них комплексну оцінку результатів економічного співробітництва регіонів на основі відношення результатів, отриманих від реалізації міжрегіональної співпраці і-го регіону до витрат на реалізацію та збереження його конкурентних переваг помноженого на приріст реалізації досягнення очікуваних результатів діяльності і-го регіону в процесі інтеграції за певний проміжок часу [6, с. 57]. Основні показники оцінювання співробітництва регіонів автор пропонує здійснювати в розрізі виробничого, соціального, демографічного, природно-географічного, екологічного та організаційного напрямів з конкретизацією показників та коефіцієнтів.

Непрямі методи оцінки результатів ТКС запропонувала Н. Мікула, а саме: транскордонна торгівля; розвиток зовнішньоекономічної діяльності прикордонних регіонів учасників ТКС, реалізація спільних проектів у прикордонних регіонах; стан комунікаційної та прикордонної інфраструктури в прикордонних регіонах суміжних держав [2]. Такий підхід автора дозволяє визначити стан ТКС в розрізі функціональних видів і напрямів співпраці виключно з позицій якісної оцінки.

В умовах сьогодення методичний підхід до оцінювання ефективності транскордонних взаємодій та транскордонної конвергенції повинен базуватись на сучасному інструментарії дослідження інтеграції, впливу на

регіональний розвиток та оцінюванні низки індикаторів, які дозволять кількісно та якісно відобразити потенціал прикордонних територій.

Досвід країн ЄС дозволив виокремити 4 основних підходи до оцінювання транскордонних взаємодій в рамках функціонального, інституційного, структурного та ідейного підходів. На наш погляд, аналіз та оцінювання інтеграційного потенціалу прикордонних територій необхідно проводити з позицій визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані нами в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, соціальних, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони (рис. 1).

В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які в повній мірі відображають рівень взаємопроникненості територій з позицій предметної сфери реалізації транскордонного співробітництва. Запропонована методика адаптована нами до оцінювання стану транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща.

Рис. 1. Основні індикатори оцінювання рівня розвитку ТКС

Джерело: складено автором

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Авторський підхід до оцінювання ефективності фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій базується на індикаторному підході з виокремленням груп показників: економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, соціальних, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. До показників фінансового забезпечення розвитку ТКС віднесено такі як: загальні видатки іноземців, в тому числі українців у Польщі; загальні видатки поляків за кордоном, в т. ч. в Україні; частка видатків поляків в рамках прикордонного руху в цілому, в тому числі в Україні; частка видатків іноземців в рамках прикордонного руху в цілому, в т. ч. в Україні; коефіцієнт співвідношення доходів і видатків поляків у рамках прикордонного руху в цілому, в тому числі в Україні; коефіцієнт співвідношення доходів і видатків іноземців у рамках прикордонного руху в цілому, в тому числі в Україні; середня сума, яка припадає на 1 українця, який перетнув кордон з Польщею; середні видатки впродовж року в рамках малого прикордонного руху; видатки нерезидентів в Польщі в рамках кордонів ЄС та Україна-Польща; середні видатки на 1 поляка в рамках малого прикордонного руху; видатки поляків за кордоном у рамках воєводств та кордонів з Україною; загальний обсяг фінансування транскордонних проектів і програм; коефіцієнт участі органів влади у ТКС; коефіцієнт участі бюджетних установ у ТКС; коефіцієнт фінансового забезпечення ресурсами у рамках реалізації конкретних програм.

Подальші дослідження повинні стосуватись обґрунтування міри розвитку транскордонного співробітництва з базуванням на визначених індикаторах та аналізу динаміки українсько-польського транскордонного співробітництва, існуючих сильних та слабких сторін, перспектив й

необхідного фінансового забезпечення.

Література

1. Левчук В. Ю. Методичний підхід до оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів / В. Ю. Левчук // Економічний форум. – 2015. - № 2. – С. 122-127.
2. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
3. Ободовська В. Сучасний соціально-економічний стан транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща / В. Ободовська, Я. Олійник // Journal of Education, Health and Sport. – 2017. - № 7(4). – С. 210-221.
4. Радвилавичюс Ш. Роль приграничного співробітництва между Европейским союзом и Российской Федерацией в двусторонних и региональных программах экономического развития / Ш. Радвилавичюс, Н. Межевич. – Брюссель: ЕСО, 2010. – 125 с.
5. Ридевский Г. В. Пограничные районы Белоруссии: оценка потенциала приграничного сотрудничества / Г. В. Ридевский // Псковский регионологический журнал. – 2006. – №2. – С. 141-151.
6. Сєрєбряк К. І. Методичний підхід до проведення компаративного аналізу показників економічного співробітництва регіонів / К. І. Сєрєбряк // Економіка та держава. - 2016. - № 9. - С. 56-61.
7. Терещенко Т. В. Науково-методичні основи забезпечення розвитку транскордонного співробітництва : автореф. дис. к.е.н. : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / Т. В. Терещенко. –К., 2005. – 20 с.

8. Школа І. М. Методичні підходи до оцінки ефективності транскордонного співробітництва / І. М. Школа, Б. М. Короп [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/17_1.pdf.

References

1. Levchuk V. Ju. Methodychnyj pidkhyd do ocinky transkordonnogho efektu spivrobotnyctva prykordonnykh rehioniv / V. Ju. Levchuk // Ekonomichnyj forum. – 2015. - № 2. – S. 122-127.
2. Mikula N. Mizhterytorialjne ta transkordonne spivrobotnyctvo: monohrafija / N. Mikula. – Ljviv: IRD NAN Ukrajinj, 2004. – 395 s.
3. Obodovsjka V. Suchasnyj socialjno-ekonomichnyj stan transkordonnogho spivrobotnyctva mizh Ukrajinuju ta respublikuju Poljsjsha / V. Obodovsjka, Ja. Olijnyk // Journal of Education, Health and Sport. – 2017. - № 7(4). – S. 210-221.
4. Radvilavichyus Sh. Rol prigranichnogo sotrudnichestva mezhdou Yevropeyskim soyuzom i Rossiyskoy Federatsiej v dvustoronnikh i regionalnykh programmakh ekonomicheskogo razvitiya / Sh. Radvilavichyus, N. Mezhevich. – Bryussel: ECO, 2010. – 125 s.
5. Ridevskiy G. V. Pogranichnye rayony Belorusii: otsenka potentsiala prigranichnogo sotrudnichestva / G. V. Ridevskiy // Pskovskiy regionologicheskij zhurnal. – 2006. – №2. – S. 141-151.
6. Sjerjebryak K. I. Methodychnyj pidkhyd do provedennja komparatyvnogho analizu pokaznykiv ekonomichnogho spivrobotnyctva rehioniv / K. I. Sjerjebryak // Ekonomika ta derzhava. - 2016. - № 9. - S. 56-61.
7. Tereshhenko T. V. Naukovo-metodychni osnovy zabezpechennja rozvytku transkordonnogho spivrobotnyctva : avtoref. dys. k.e.n. : spec. 08.10.01

“Rozmishhennja produktyvnykh syl i reghionaljna ekonomika” / T. V. Tereshhenko. –K., 2005. – 20 s.

8. Shkola I. M. Metodychni pidkhody do ocinky efektyvnosti transkordonnogo spivrobotnyctva / I. M. Shkola, B. M. Korop [Elektronnyj resurs]. – rezhym dostupu: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/17_1.pdf.